

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Shermuhammadov	
Xalq ardog'idagi til - mangu barhayot.....	6
	PEDAGOGIKA
T.Egamberdiyeva, O.Ashurova	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim mutaxassislarining ekoestetik madaniyatini rivojlantirishning tahliliy omillari.	9
U.Maqsudov, R.Rahmonova	
Ommaviy axborot vositalari mediasavodxonlik kompetensiyalarini shakllantirish obyekti sifatida.....	12
M.Suyunova	
Pedagogik tadqiqotlarning o'ziga xos xususiyatlari va uni tashkil etish tamoyillari.....	17
N.Saidova, B.Abdullayeva	
Bo'lajak boshlangich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni modeli.....	20
X.Tojiboyeva	
O'smir yoshdagi o'quvchilarda gender o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari.....	24
A.Kalliyev	
Ijodkor talabalar bilan ishlashda pedagoglik mahorati va usullar	27
I.Usmonaliyev	
Tarixiy tafakkur orqali bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash omillari usullarini pedagogik taxlili.....	32
	FALSAFA, SIYOSAT
A.Yuldashov	
O'zbekistonda intellektual mulk huquqi muhofazasini ta'minlashda ta'limning ahamiyati.....	37
Q.Aliqulov	
Innovatsion va transformatsion o'zgarishlarning yoshlar iqtisodiy faolligiga ta'siri	41
	TARIH
X.Boymirzayev, Z.Jobborov	
Sovet hukumatida 20-30 yillarda amalga oshirilgan targ'ibot-tashviqot ishlari tarixidan.....	46
X.Mamajonov	
Amir Temur davlati va oltin o'rda o'rtasidagi manfaatlar to'qnashuvi va diplomatik aloqalarning boshlanishi.....	49
A.Aloxunov, A.Mamasiddiqov	
Farg'ona vodiysidagi dalvarzin yodgorligining mudofaa tizimi xususida	53
A.Abduxalimov	
Vodiy viloyatlari qishloq aholisining ijtimoiy jihatdan muhofaza qilinishi	57
I.Yusupov	
O'zbekistonda hududiy telekanallarning tashkil etilishi va rivojlanish tarixi	62
I.Turdiyev	
Jizzax vohasi aholisining oila va nikoh bilan bog'liq an'analari va Marosimlari	67
Liang Yun, Xi Tongyuan, Ra'nogul Yusuf, N.Kambarov	
O'zbekistonning Samarqand shaxridagi Sazagan yodgorligining M11 qabrida olib borilgan qazuv tadqiqotining hisoboti	70
	ADABIYOTSHUNOSLIK
L.Axmadaliyev	
Po'latjon Qayyumiy zamondoshlari xotirasida	85

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING AXBOROT-KOMMUNIKATIV
KOMPETENTLILIGINI RIVOJLANTIRISHNI MODEL****МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ****MODEL OF DEVELOPMENT OF INFORMATION-COMMUNICATIVE COMPETENCE OF
FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS****Saidova Nigora Olimovna¹, Abdullayeva Barno Sayfutdinovna²**¹**Saidova Nigora Olimovna**

- Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

²**Abdullayeva Barno Sayfutdinovna**

- Pedagogika fanlari doktori, professor

Annotatsiya

Ushbumaqoladabo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni modeliko'ribchiqilgan. Matematik kompetentlikni shakllantirish bugungi kunda katta ahamiyatga ega. Atrofdagi voqea va hodisalarni tavsiflash va tushuntirishda matematik bilimlardan foydalana olish boshlang'ich ta'limdan boshlab Davlat ta'lim standartining talablaridan biri sifatida xizmat qiladi.

Аннотация

В данной статье рассматривается модель развития информационно-коммуникативной компетентности будущих учителей начальных классов. Сегодня большое значение имеет формирование математической компетентности. Умение использовать математические знания для описания и объяснения окружающих событий и явлений является одним из требований ГОСО, начиная с начального образования.

Abstract

In this article, the model of information-communicative competence development of future primary school teachers is considered. Formation of mathematical competence is of great importance today. The ability to use mathematical knowledge to describe and explain surrounding events and phenomena serves as one of the requirements of the State Education Standard starting from primary education.

Kalit so'zlar. *Kommunikatsiya, axborotlashtirish, kompetentlik, epistemologik, aksiologik, praksilogik, kasbiy-shaxsiy, kommunikativ, fragmentar, predmetli modellashtirish, prinsip.*

Ключевые слова. *Коммуникация, информация, компетентность, эпистемологический, аксиологический, праксиологический, профессионально-личностный, коммуникативный, фрагментарный, субъектное моделирование, принцип.*

Key words. *Communication, information, competence, epistemological, axiological, praxeological, professional-personal, communicative, fragmentary, subject modeling, principle.*

KIRISH. Global ommaviy kommunikatsiya sharoitida bugungi kunga kelib eng ahamiyatli manba sifatida axborotni tahlil qilish, tizimlashtirish va talqin qilish qobiliyati hisoblanadi. Global axborotlashtirish jarayoni tabiiy ravishda ta'lim jarayoniga ta'sir qiladi va ta'lim tizimining asosiy vazifasi jamiyat taraqqiyotining zamonaviy tendensiyalarini aniqlash va ta'lim jarayoniga ijobiy tajribani shakllantiradigan hamda zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlarni aks ettiruvchi, o'quv jarayonini tartibli, boshqariladigan tizimga olib keladigan pedagogik texnologiyalarni joriy etish kabi dolzarb vazifalarni bajaradi. Maqsadimiz bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga ko'maklashuvchi modelni yaratish, axborot faolligini namoyon etishning samarali yo'llarini izlashdan iborat. [1; 14-b].

Ta'lim modellarini yaratishga yondashuvlar tahlili o'tkazildi, "Matematika o'qitish metodikasi" fani asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish yo'llari aniqlandi. Biz tomonimizdan ishlab chiqilgan hamda didaktik vazifalarni hal qilishga yordam beradigan modelning asosiy konseptual g'oyasi (epistemologik, aksiologik, praksilogik, kasbiy-shaxsiy, kommunikativ) - bu zamonaviy axborot jamiyati va shaxsini insonparvarlashtirish vositasi sifatida axborot sohasidagi matematikani aks ettirishga yo'naltirilgan. Pedagogik voqelikni obyektiv modellashtirishning asosiy jihati modelni konseptual, mezon va miqdoriy asoslashda kompleks yondashuvni qo'llash sanaladi.[2; 4-7-b]

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish modeli ishlab chiqildi. Modelning texnologik komponenti ochib berilgan, uning mezon

PEDAGOGIKA

komponenti darajalarning ketma – ketlik matritsasi (elementar, oʻrta, rivojlangan) va axborot-kommunikativ kompetentligi komponentlari (epistemologik, aksiologik, praksiologik, kasbiy-shaxsiy, kommunikativ) bilan ifodalanadi.

Matematik sikl fanlari yordamida boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning ishlab chiqilgan modeli amalda oʻzini oqlaydi, lekin qoʻshimcha tadqiqotlar va miqdoriy tahlilga muhtoj. [3; 147-150-b]

Zamonaviy innovatsion texnologiyalar va yondashuvlar matematikaga asoslangan. Zamonaviy axborot-kommunikativ texnologiyalarini (AKT) yaratish birinchi navbatda matematik faoliyat hisoblanadi. Matematik kompetentlikni shakllantirish bugungi kunda katta ahamiyatga ega. Atrofdagi voqea va hodisalarni tavsiflash va tushuntirishda matematik bilimlardan foydalana olish boshlangʻich taʼlimdan boshlab Davlat taʼlim standartining talablaridan biri sifatida hizmat qiladi.

Shuning uchun boshlangʻich sinf oʻqituvchisi oʻz oʻquvchilarida zamonaviy taʼlim standartlari talablariga javob beradigan koʻnikmalarni shakllantirishi kerak. Matematik taʼlimni takomillashtirish masalalariga ilmiy adabiyotlarda qiziqish tobora ortib bormoqda. Bizning fikrimizcha muhim yoʻnalishlardan biri sifatida, boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarning axborot-kommunikativ kompetentligini maʼlum bir fan asosida rivojlantirish samarali sanaladi, bizning holatimizda “Matematikani oʻqitish metodikasi” fanini hizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAXLILI

Bir qator pedagogik tadqiqotlar (S.A. Beshenkov, YE.A.Rakitina, M.I. Shutikova) shuni koʻrsatadiki, informatika fani keng fanlararo aloqalarga ega, ayniqsa tabiiy-ilmiy yoʻnalish fanlari bilan. Bugungi kunda AKTga boʻlgan qiziqish tobora koʻpayib bormoqda, chunki texnik vositalar maʼlumotni tahlil qilish va tizimlashtirish, har qanday axborot jarayonlari asosida yotadigan matematik modellarni amalga oshirish qobiliyatini toʻliq shakllantirmaydi. [4; 3-8-b].

Tadqiqotchilarning aksariyati “Informatika”, “Taʼlimda axborot texnologiyalarini qoʻllash” va boshqa ixtisoslashtirilgan fanlari orqali axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish ustida ishlamoqda. Xuddi shuningdek, tadqiqotchilar (S.A.Zayseva, N.A.Yershova, S.A.Bikov, I.V.Abramova, L.D.Sitnikova, O.P.Osipova) boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarida axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish muammosini hal qiladilar, biroq, tadqiqot natijalariga koʻra, “axborot modellari informatika fanining umumiy taʼlim kursining “metafan” darajasiga oʻtishiga asos yaratadi”. [5; 42-51-b].

Ammo, “axborotni modellashtirish” “Informatika” va shunga oʻxshash ixtisoslashtirilgan fanlarni, yaʼni tabiiy-ilmiy va gumanitar fanlarning turli sohalaridagi fanlarga asoslanadi. Bizning fikrimizcha, Y.V.Viktorovanning: “axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish har bir fanni, shu jumladan matematikani oʻrganishda amalga oshirilishi kerak” degan fikri asosli. [3; 217-b].

Uning tadqiqotlarida axborot-kognitiv vazifalar axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadigan individual kodlash uslublarini shakllantirishga hissa qoʻshishi isbotlangan. Muallif matematikani oʻqitish jarayonida axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning ijobiy tajribasini, yaʼni rivojlantirishning ijobiy tendensiyalarini namoyish etadi. Bugungi kunda bizda ushbu sohada koʻplab tadqiqotlar mavjudligini koʻrishimiz mumkin.

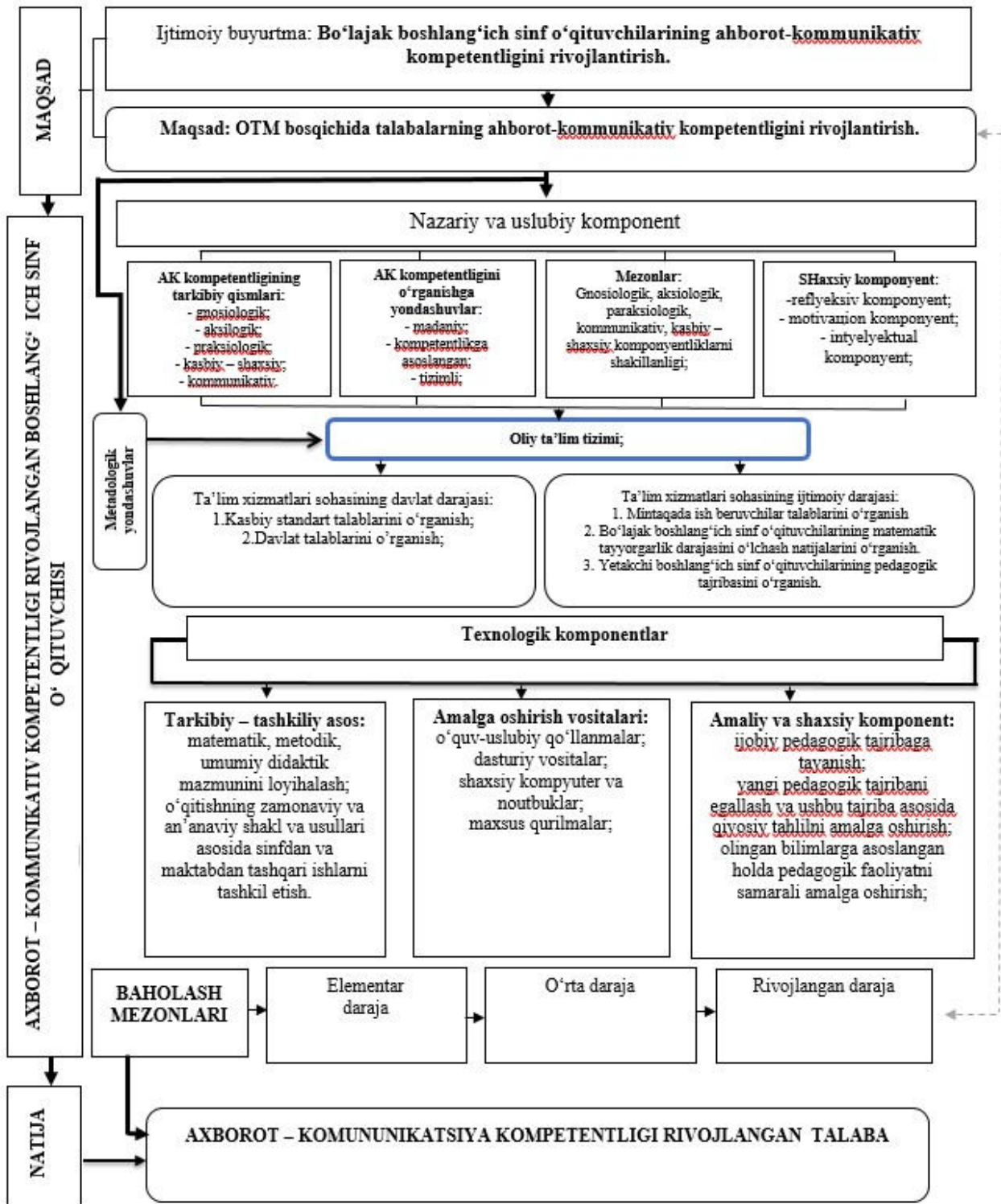
NATIJA VA MUXOKAMA

Matematik masalalarni yechishda algoritmik faoliyatga eʼtibor berish axborotni tahlil qilish, sintez qilish va vizualizatsiyalash qobiliyatining shakllanishiga yordam beradi, deb faraz qildik, bu esa oʻz navbatida boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini shakllanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchisining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish jarayoni koʻp komponentli boʻlib, koʻp darajali modelni ifodalaydi. Pedagogik loyihalash natijasida biz koʻp qirrali, stoxastik xarakterdagi pedagogik voqelik obyektini oʻrganish uchun moʻljallangan dinamik modelni ishlab chiqdik (6-rasm). Fragmentar va predmetli modellashtirish prinsipini qoʻllagan holda biz pedagogik voqelikning quyidagi jihatlariga: maqsad modelini yaratish, modellashtirishga kompleks yondashuvni qoʻllash, modelning konseptual, mezon, miqdoriy asoslanishlariga asoslandik. [6; 101-110-b].

“Matematika oʻqitish metodikasi” fanining maqsadi talabalarning mehnat funksiyalarini bajarishga tayyorligini shakllantirishni nazarda tutadigan konseptual asosga ega. Pragmatik

maqsad ilmiy bilimlarning, xususan matematika va informatika fanlarining yagona falsafiy kelib chiqishi bilan belgilanadi



Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun matematika kursining mazmuni fan bo'yicha zarur bo'lgan bilimlar tizimini o'z ichiga oladi. Bu, albatta, yuqori darajadagi malakaning asosidir. Biroq, bizning fikrimizcha, zamonaviy matematika fani nafaqat bilimlar tizimi sifatida, balki tadqiqot vositasi, ijtimoiy-madaniy hodisa, ijtimoiy-madaniy fenomen, shaxsni va informatsion jamiyatni insonparvarlashtirish vositasi sifatida aks ettirilishi kerak. Modelni amalga oshirish texnologik blokda aks ettirilgan va ta'limga insonparvarlashtirish tamoyillariga asoslangan ta'lim muhitini

PEDAGOGIKA

yaratishga asoslangan. Modelning nazariy-metodologik asoslari ustida ish olib borib, ta'limda madaniy, kompetensiyaga asoslangan, tizimli va faoliyatga asoslangan yondashuvlarga tayandik. Pedagogik konsepsiyani yaratish ijodiy va mavhum jarayondir, chunki pedagogika fanida fundamental g'oya ustida ishlashning aniq qoidalari yo'q. Ma'lumki, amalda muallifning konseptual g'oyasini takrorlash mumkin emas. [7; 53-59-b]

“Matematika o'qitish metodikasi” faning bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini axborot-kommunikativ kompetentligini biz matematika va informatika fanlari o'rtasida o'xshashliklarni keltiramiz. Masalan, sanoq sistemalarini o'rganishda axborotni kodlaymiz (harflarni binar kod yordamida shifrlaymiz), matematikada munosabatlarni o'rganishda albatta grafik tuzamiz, bu tushuncha bilan tanishish axborotni dekodlashda yordam beradi.[8; 290-293-b]

XULOSA

Tadqiqot ishimiz shuni ko'rsatdiki, mutaxassislarni axborot-kommunikativ sohasi bo'yicha tayyorlashning yuqori samarali kasbiy yo'naltirilgan tizimlari pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qoladi, chunki jamiyatni global axborotlashtirish sharoitida bitiruvchilarning raqobatbardoshligi asosan ularning axborot-kommunikativ kompetentligi darajasi bilan belgilanadi va OTM reytingi, uning obro'si, ta'lim jarayonini hamda jamiyatni axborotlashtirish tendensiyalari bilan o'lchanadi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi PF-5847-son “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”/29
2. Saidova N. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari kompetentligini oshirishda axborot texnologiyalarining orni //Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar. – 2022. – T. 1. – №. 22. – C. 4-7.
3. Саидова Н.О. Булажак ўқитувчиларнинг компетентлигини шакллантириш муаммолари //international scientific and practical conference" the time of scientific progress". – 2022. – т. 1. – №. 1. – с. 147-150.
4. [Grinshkun V.V., Remorenko I.M. Frontiri «Moskovskoy elektronnoy shkoli» // Informatika i obrazovaniye. 2017. № 7 (286). S. 3–8].
5. [Beshenkov S.A., Rakitina YE.A., Mindzayeva E.V. Informatsionnoye obrazovaniye v Rossii // Znaniye. Ponimaniye. Umeniye. 2013. № 3. S. 42–51.. str. 45].
6. [Viktorova Y.V. Formirovaniye IKT-kompetentnosti uchashixsya 9-x klassov v protsesse obucheniya matematike: dis kand. ped. nauk. Yekaterinburg, 2016. 217 s.].
7. Maktab yoshidagi bolalarning matematik qobiliyatlarini rivojlantirish. N.O.Saidova, M.S.Yigitaliyeva. Results of National Scientific Research (2022)1 (3), p.53-59.
8. Саидова Н. О., Рустамова Ш. Ш. К. Мактабгача ёшдаги болаларда математик тушунчаларни шакллантиришнинг замонавий технологиялари //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. Special Issue 2. – С. 290-293.